

MATVIICHUK O., MATVIICHUK A., YEROMENKO R., GLADCHENKO O., TARAN A.

National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

HIGHER EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONVENTION OF THE COVID-19 PANDEMIC: NEW CHALLENGES AND PROSPECTS

The article is devoted to the analysis of the problems of introduction of distance learning in higher educational institutions of Ukraine. The article presents the results of an anonymous survey of research and teaching staff and students of higher education institutions on the use of distance learning technologies in the conditions of national quarantine, conducted by the State Education Quality Service of Ukraine. According to the results of the survey, conclusions were made about the degree of effectiveness and further prospects for the introduction of new teaching methods in a pandemic.

In order to identify achievements, possible difficulties and determine the main trends in the further development of distance technologies, the State Service for the Quality of Education of Ukraine conducted an anonymous survey of scientific and pedagogical workers and students of higher education institutions on the use of distance learning technologies in conditions of national quarantine. The survey was conducted from 23.04. to 05.05.2020. 28 391 respondents took part in the survey - 22367 students and 6024 scientific and pedagogical workers.

As a result of the research, conclusions were drawn that the distance learning technologies in Ukraine and in the world are rapidly developing and are a promising tool for the provision of educational services.

Thus, the introduction of quarantine during the COVID-19 coronavirus pandemic revealed not only new problems in higher education in Ukraine, but also new challenges and opportunities for higher education institutions from three points of view: for students, this is an experience of self-discipline and self-education; for teachers - the use of new methods and tools of distance learning; for structural divisions of universities, this is practical testing of the technical capabilities of distance learning; defining a clear distance learning strategy, where students not only gain knowledge, but also cooperate with teachers in a feedback mode; awareness of the need to quickly master the volume of home education.

Key words: *COVID-19 pandemic, distance learning, education, questionnaire, coronavirus.*

Стаття надійшла до редакції 03.03.2021 р.

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247101>
УДК 37.091.12.011.3-051:57

ОЛЬГА МЕХЕД

ORCID: 0000-0001-9485-9139

СВІТЛАНА РЯБЧЕНКО

ORCID: 0000-0001-5376-5443

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

МАРГАРИТА ГАРИГА

ORCID: 0000-0003-2397-6383

Чернігівський науково-дослідний експертно криміналістичний центр МВС

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ТА ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

У статті обґрунтовано поняття соціально-педагогічної діяльності вчителя біології та основ здоров'я у взаємній єдності компонентів, що його складають. Визначаються особливості соціально-педагогічної діяльності відповідно до її призначення у системі сучасного природничо-наукового знання. Увагу акцентовано на взаємозв'язку теоретичних викладок та практичного впровадження методів та напрямків роботи соціальної педагогіки, що відображується через сутнісні ознаки соціально-педагогічної діяльності як основного засобу втілення соціального виховання.

Ключові слова: *соціально-педагогічна діяльність, вчитель біології та основ здоров'я, заклади загальної середньої освіти*

Постановка проблеми. Соціально-педагогічна діяльність (СПД) є одним із актуальних проявів системних форм діяльності особистості, в ході здійснення якої відбувається формування системи цінностей та соціалізація підростаючого покоління, наближення до певної соціально-необхідної історично обумовленої конкретної

моделі (Nosko, Mekhed, Ryabchenko, et. al, 2020). У контексті організації її внутрішньої та зовнішньої структури вказаний вид діяльності є системним, поряд з цим чітка система простежується і в соціальному її функціонуванні. Певна унікальність соціально-педагогічної діяльності полягає в тому, що суб'єктом і об'єктом її може виступати в однаковій мірі і суспільство і соціальні групи, а також окремі індивіди. Успішному перебігу СПД сприяє створення умов конкретного соціального й культурного історично обумовленого середовища, оскільки успіх здійснення її можливий виключно під впливом та за активної участі даного середовища, що реалізується як в локальному часі життя кожного дискретного покоління, так і в загальній ретроспективі існування людства. Отже можемо стверджувати, що соціально-педагогічна діяльність це відкрита система (Скляров, 2000). Загальновідомо, що одним із провідних чинників соціалізації підрастаючого покоління є загальнолюдські інститути соціального виховання (сім'я, навчальні заклади різного рівня, культурно-дозвілєві та санаторно-оздоровчі установи, культові організації, позашкільні установи). Одне з пріоритетних місць серед них, без сумніву належить закладам загальної середньої освіти. Таким чином, вищезазначене доводить актуальність дослідження найважливіших компонентів соціально-педагогічної діяльності вчителя закладу загальної середньої освіти, зокрема вчителя біології та основ здоров'я (Мехед, 2020). Адже на відміну від інших наук шкільні курси «Біологія людини» та «Основи здоров'я» тісно пов'язані з долею людини: з її здоров'ям, життям. Звідси випливають моральні якості особистості вчителя біології та основ здоров'я та, насамперед, його готовність до навчання молоді розумінню цінності людського життя, осмисленню можливостей дотримуватися здорового способу життя на практичному рівні. Інакше наукові та професійні принципи навчання вступають у суперечливу взаємодію з суспільством.

Зв'язок проблеми із важливими науковими та практичними завданнями. Наукове дослідження питань, які виникають за планування та провадження соціально-педагогічної діяльності, зокрема в галузі здоров'язбереження та здоров'ярозвитку дозволяє вивчити ряд закономірностей виникнення і прояву недостатньо освітлених до сьогодні явищ та процесів у соціальному середовищі. Багатоаспектний аналіз отриманих результатів дозволяє запроваджувати в галузь педагогічної науки якісно нові ідеї, погляди, які доповнюють її науковий потенціал і розширюють перспективи та можливості подальшої соціально-педагогічної діяльності. Поряд з цим набуває розвитку теоретична база соціально-педагогічної діяльності і зміцнюється власне механізм реалізації її наукового потенціалу. Соціально-педагогічна діяльність - це багатопланова і багаторівнева активність фахівців педагогічного профілю з розвитку та задоволення різноманітних потреб та інтересів дітей і дорослих з соціальної адаптації, підтримки особистісного розвитку, їх соціальний захист, підготовки до умов конкуренції в сучасному суспільстві на основі використання потенційних можливостей самого соціуму для дозволу поточних і хронічних проблем особистості або соціальних груп.

Як і будь-який вид професійної діяльності, вона сформувалася на певній теоретичній базі, найважливішою особливістю якої є інтеграція специфічних педагогічних знань про процеси взаємодії особистості і соціуму. Теоретичною основою, фундаментом соціально-педагогічної діяльності є соціальна педагогіка як галузь педагогічної науки, педагогіки відносин. При вивченні механізму реалізації теорії соціальної педагогіки цілком застосовний діяльнісний підхід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Питання готовності майбутнього вчителя біології та основ здоров'я до професійно-педагогічної діяльності у науковій теорії і практиці знайшло відображення за наступних аспектів: психологічний (соціальний, педагогічний, спортивний, медичний) ці аспекти досліджували С.І. Болтівець, М.І. Дяченко, Г.С. Костюк, В.О. Моляко, Л.С. Несисян, О.В. Проскура. Проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя присвячені дослідження А.М. Алексюка, І.А. Зязюна, Г.О. Балла, Н.В. Кичука, Н.Г. Нічкало, В.О. Семіченко, С.О. Сисоева та ін. Грунтовному аналізу підготовки вчителя до формування здорового та безпечного способу життя присвячені докторські дисертації таких вітчизняних і зарубіжних дослідників: В.І. Бобрицької, К.М. Дурай-Новакової, А.Й. Капської, В.Ю. Горашченко, Т.В. Іваної, К.М. Ліненко, О.Г. Мороза та А.Г. Хрипкової, І.Т. Суравегіної та ін. .

Наявність загальнокультурних концепцій та виховних цілей, основою яких є загальнолюдські цінності та національна ідеологія, допомагає єднати особистісні інтереси учасників соціально-педагогічної діяльності (вчителів, батьків, учнівської молоді) та забезпечує міцність і стабільність педагогічного освітнього середовища в реаліях сьогодення (Рижанова, 2013). У системі соціально-педагогічної роботи власне на вчителя покладається функція забезпечення координації цілей, які потенційно мають концептуальний, координаційний і контрольно-превентивний характер. Необхідний зв'язок між завданнями, функціями та професійними якостями забезпечується саме особистістю педагога його суб'єктивними рисами, які потрібні для здійснення професійної діяльності як вчителями практиками загалом так і студентами – майбутніми вчителями біології та основ здоров'я зокрема (Рижанова, 2005). Вищезазначене передбачає активне застосування передового досвіду та практичних напрацювань у даній сфері, та у з'ясуванні проблеми у вказаному аспекті, адже наразі неможливо ефективно сприяти розвитку особистості дитини, максимально врахувати її потреби та інтереси, оптимально узгоджувати потреби особистості з потребами та інтересами учнівського колективу та суспільства в цілому, без умінь компетентно та професійно здійснювати соціально-педагогічну діяльність, забезпечувати баланс і гармонію освітнього та соціального середовища (Мехед, 2019; Мехед, 2020).

Виділення невирішених частин проблеми. Недостатньо вивченими залишаються аспекти соціально-педагогічної роботи, що відображають її впровадження у систему сучасних природничо-наукових знань. Особливу зацікавленість становить взаємозв'язок теоретичних викладок та практичного впровадження методів та напрямків роботи соціальної педагогіки, що знайде своє відображення через характерні особливості соціально-педагогічної діяльності як основного засобу реалізації соціального виховання.

Мета дослідження – висвітлення основних компонентів соціально-педагогічної діяльності вчителя біології та основ здоров'я як універсальної категорії соціально-педагогічного знання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-педагогічна діяльність – це інтегрований, надзвичайно важливий вид діяльності педагога, що включає наступні структурно-змістові компоненти: цільовий, мотиваційний, комунікативний, процесуальний, результативно-оціночний. Характеристика даних компонентів в царині професійної діяльності вчителя біології та основ здоров'я має наступний вигляд.

Цільовий компонент, як один із основних, передбачає визначення цілей майбутньої діяльності. Доволі актуальним буде створення здоров'ярозвивального середовища у закладі середньої освіти. Наступним кроком вчителя є розроблення можливих шляхів, що сприятимуть найшвидшому та найефективнішому досягненню вказаних цілей. Відповідно добираються методи і форми організації СПД. Основна ціль зумовлює головний напрямок соціально-педагогічної діяльності, проміжні цілі - це завдання, які виступають актуальними засобами реалізації поставленої мети.

Наступним є мотиваційний компонент, зокрема надзвичайно актуальною є мотивація молодого покоління до здорового способу життя. Поширеною є думка, що для мотивації будь-якої форми поведінки необхідне дотримання двох умов: мета дій повинна відповідати витратим на неї зусиллям і бути досяжною. Аналіз наукових праць засвідчує, що формування здорового способу життя є проблемою багатогранною і пов'язаною з комплексом факторів, що впливають на людину протягом всього життя, зокрема: гармонійність фізичного, психічного, культурного, духовного розвитку особистості; дотримання режимів дня, харчування, навчання та відпочинку, оптимальних для здоров'я, особистої гігієни, фізичної активності, загартування, подолання шкідливих звичок (Мехед, 2020; Nosko, Mekhed, Ryabchenko, et. al, 2020). Освітнє середовище, що базується на принципах збереження і розвитку здоров'я вихованців та стимулювання позитивних процесів фізичного, інтелектуального, психічного, духовного розвитку дитини, отримало назву здоров'язбережувальне, а показниками його якості в системі освіти є динаміка стану здоров'я учнів, рівень навченості та виховання.

Під комунікативним компонентом розуміють ефективну взаємодію педагога і вихованця, метою якої є оптимізація механізмів функціонування індивіда чи соціальної групи. У ході такої роботи встановлюються не лише міжособистісні, а й групові взаємовідносини, відносини у громаді.

Надзвичайна актуальність процесуального компоненту СПД, який зумовлює конкретний вибір змісту та виду діяльності, а також передбачає обрання технології. Завданням технології є розробка методик результативного цілеспрямованого впливу, таким чином він поєднується із результативним компонентом, який, у свою чергу, включає моніторинг та оцінку виконаної роботи. Метою моніторингу в першу чергу є визначення ефективності заходів, уведених у план реалізації соціально-педагогічної діяльності. Оцінка виконання соціально-педагогічної діяльності проводиться для того, щоб переконатися, наскільки успішно чи ні відбувається виконання завдань. Отож, моніторинг та оцінка є важливим компонентом при здійсненні соціально-педагогічної діяльності.

Враховуючи вищевказане, на нашу думку, нині затребуваний інтегрований підхід до СПД, який відбиває явище мультипарадигмальності в соціальній педагогіці й уможливорює її поглиблення й розгортання у площину різних сфер соціальної життєдіяльності. Доцільно дотримуватись першочергових завдань модернізації освіти – навчити передбачати майбутнього педагога наслідки власної професійної компетенції у майбутній педагогічній діяльності; мотивовано ставитися до самостійного засвоєння спеціальних знань, умінь критичного сприйняття нової інформації, навичок інтеграції здобутого потенціалу у формуванні основ науково методичного досвіду.

В інтересах виходу соціальної педагогіки з кризи очевидно стає необхідність розробки теорії соціально-педагогічної діяльності, приведення цього блоку соціально-педагогічних знань у науковий зміст, враховуючи накопичений досвід соціальних педагогів-практиків і вчених-фахівців в області професійної діяльності. Правильність обраного напрямку перспектив розвитку теорії соціальної педагогіки підтверджується власне процесом розвитку нового виду професійної діяльності, її структури та основних складових. При їхньому першому вивченні виникає необхідність пізнання джерел цього виду діяльності. Крім того виникла необхідність вивчення соціального середовища, про що досить переконливо говорили вчені в більш ранні часи.

Висновки. Систему теоретичних основ питання модернізації підготовки майбутнього вчителя біології та основ здоров'я слід розглядати як формування особистісних властивостей студентів педагогічних ЗВО. В процесі соціально-педагогічної діяльності вчителя здійснюється соціокультурне виховання молодого покоління, що передбачає цілеспрямований вплив на кожну особистість та колектив з метою опанування надбаннями загальнолюдської та національної культури, впровадження соціальних цінностей і розвиток позитивно значущих якостей. Навчання здійсненню соціально-педагогічної діяльності у закладах освіти допомагає майбутньому фахівцеві осмислити свою приналежність до певної спільноти, що має свої традиції та

особливості культури, забезпечує соціалізацію та особистісну реалізацію. У дослідженні за основу взято соціально-культурологічну парадигму виховання, як основну у визначенні соціально-педагогічної професійної траєкторії вчителя біології та основ здоров'я.

Перспективи подальших розвідок. Особливості реалізації теорії соціальної педагогіки - перетворення знання в необхідні соціальні якості дітей і дорослих. Вивчення особливостей соціально-педагогічної діяльності через педагогічний потенціал індивіда (соціуму), що є значущою категорією соціально-педагогічної науки.

Список використаної літератури

- Мехед, О. Б. (2019). Формування здорового способу життя як важлива частина виховання та соціалізації підростаючого покоління. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*, 4 (160), 84-88.
- Мехед, О. Б. (2020). Підготовка майбутніх вчителів біології та основ здоров'я до соціально-педагогічної діяльності з метою популяризації здорового способу життя. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*, 7 (163), 115-120.
- Рижанова, А. О. (2013). *Принцип гармонізації в соціальній педагогіці. Енциклопедія фахівців соціальної сфери*. 2-ге вид. Київ; Сімферополь: Універсум.
- Рижанова, А. О. (2005). *Розвиток соціальної педагогіки в соціокультурному аспекті*. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Луганськ.
- Склярів, О. П. (2000). *Поняття «соціально-педагогічне» в категоріальному апараті соціального пізнання*. (Автореф. дис. канд. філ. наук). Київ.
- Nosko, M., Mekhed, O., Ryabchenko, S., Ivantsova, O., Denysovets, I., Griban, G., Prysyzhniuk, S., Oleniev, D., Kolesnyk, N., & Tkachenko, P. (2020). The influence of the teacher's social and pedagogical activities on the health-promoting competence of youth. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(9), 18-28.

References

- Mekhed, O. B. (2019). Formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia yak vazhlyva chastyna vykhovannia ta sotsializatsii pidrostaiuchoho pokolinnia [Formation of a healthy lifestyle as an important part of education and socialization of the younger generation]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka [Bulletin of the Taras Shevchenko National University "Chernihiv Collegium"]*, 4 (160), 84-88 [in Ukrainian].
- Mekhed, O. B. (2020). Pidhotovka maibutnikh vchyteliv biolohii ta osnov zdorov'ia do sotsialno-pedahohichnoi diialnosti z metoiu populyaryzatsii zdorovoho sposobu zhyttia [Preparation of future teachers of biology and basics of health for social and pedagogical activities in order to promote a healthy lifestyle]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka [Bulletin of the Taras Shevchenko National University "Chernihiv Collegium"]*, 7 (163), 115-120 [in Ukrainian].
- Nosko, M., Mekhed, O., Ryabchenko, S., Ivantsova, O., Denysovets, I., Griban, G., Prysyzhniuk, S., Oleniev, D., Kolesnyk, N., & Tkachenko, P. (2020). The influence of the teacher's social and pedagogical activities on the health-promoting competence of youth. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(9), 18-28.
- Ryzhanova, A. O. (2013). *Pryntsyp harmonizatsii v sotsialnii pedahohitsi. Entsyklopediia fakhivtsiv sotsialnoi sfery [The principle of harmonization in social pedagogy. Encyclopedia of social specialists]*. Kyiv; Simferopol: Unyversum [in Ukrainian].
- Ryzhanova, A. O. (2005). *Rozvytok sotsialnoi pedahohiky v sotsiokulturnomu aspekti [Development of social pedagogy in the socio-cultural aspect]*. (Extended abstract of D diss.). Luhansk [in Ukrainian].
- Skliarov, O. P. (2000). *Poniattia «sotsialno-pedahohichne» v katehorialnomu aparati sotsialnoho piznannia [The concept of "socio-pedagogical" in the categorical apparatus of social cognition]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].

MEKHED O., RYABCHENKO S.

Taras Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Chernihiv, Ukraine

GARIGA M.

Chernihiv Research Forensic Center of the Ministry of Internal Affairs, Chernihiv, Ukraine

MAIN COMPONENTS OF SOCIO-PEDAGOGICAL ACTIVITY OF TEACHER OF BIOLOGY AND FUNDAMENTALS OF HEALTH

The article substantiates the concept of socio-pedagogical activities of a biology teacher and the basics of health in the mutual unity of its components. Peculiarities of social and pedagogical activity in accordance with its purpose in the system of modern natural knowledge are determined. Emphasis is placed on the relationship between theoretical calculations and practical implementation of methods and areas of social pedagogy, which is reflected in the essential features of socio-pedagogical activities as the main means of implementing social education.

The system of theoretical bases of modernization of training of the future teacher of biology and bases of health is considered by authors as formation of personal properties of students of pedagogical ZVO. In the process of socio-pedagogical activities of the teacher is socio-cultural education of the younger generation, which provides targeted impact on each

individual and team in order to master the heritage of universal and national culture, implementation of social values and development of positive qualities. Training in the implementation of socio-pedagogical activities in educational institutions helps future professionals to understand their belonging to a community that has its own traditions and cultural characteristics, provides socialization and personal fulfillment. The study is based on the socio-cultural paradigm of education, as the main in determining the socio-pedagogical professional trajectory of biology teachers and the basics of health

Key words: *socio-pedagogical activity, teacher of biology and basics of health, secondary education institutions*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2021 р.

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247102>

УДК 379.81:614-053.81

ВІТАЛІЯ МИРОШНИЧЕНКО

ORCID: 000-0003-2425-4163

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАКЛАДІВ ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ ДЛЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

У статі обґрунтовано стан розвитку системи закладів оздоровлення та відпочинку в Україні. Охарактеризовано нормативну базу їх функціонування, акцентовано стратегію розвитку галузі, види та форми діяльності. Висвітлено мету, завдання, напрями роботи громадських організацій. Розкриті підходи до класифікації типів закладів. Визначені особливості роботи різних типів закладів.

Ключові слова: *дитячий заклад оздоровлення та відпочинку, нормативні документи, система, типи закладів оздоровлення та відпочинку*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. В умовах модернізації українського суспільства освіта як транслятор норм і цінностей буття втрачає свої духовно-моральні орієнтири. В умовах інформаційного суспільства спостерігаємо формування нового типу інтелекту, зміни інформаційно-технічної реальності, прагматичне мислення у всіх сферах життя, нехтування гуманітарним основами життєдіяльності людської спільноти. Важливою стратегією функціонування освіти як інституції має стати підготовка дитини до життя в швидкозмінних реаліях на основі гуманістичних підходів, де людина є головною цінністю. Тому пошук нових шляхів і способів адаптації дитини до таких змін, створення умов для нових можливостей розвитку людини і розвитку самої системи освіти має стати пріоритетним у сучасному просторі.

Літній період в освіті – канікули, які тривають досить великий проміжок часу. Його організація у кожній родині відбувається по-різному. Значна частина дітей перебуває у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, специфіка функціонування яких передбачає знаходження у тимчасовому дитячому колективі, зміну оточення, дотримання певних правил, тобто ми говоримо про змінні реалії, у яких дитина має навчитися швидко реагувати на виклики, події, уміти вирішувати поставлені завдання.

Важливим є усвідомлення системи функціонування закладів оздоровлення та відпочинку в Україні та можливості її використання у становленні особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дитячий заклад оздоровлення та відпочинку (ДЗОВ) як позашкільний заклад є важливим складником функціонування системи оздоровлення та відпочинку в Україні. Теоретико-методологічні засади позашкільної освіти, питання організації діяльності учнів та функціонування цих закладів стали предметом досліджень І. Андрухів, О. Бартків, В. Гоголинського, А. Калініченко, О. Кольцової, Г. Пустовіт, Р. Расевич, Т. Ромм І. Старобудцевої, О. Сухомлинської, Т. Сущенко, О. Тисовського, Г. Шутки, І. Фрішман та ін. У ряді дисертаційних робіт висвітлюються різні аспекти функціонування системи цих закладів, зокрема М. Наказний розглядає питання проектування діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку; Я. Кашуба – формування системи дитячого оздоровлення і туризму; Т. Блістів, А. Гакман, П. Рибалко – організаційного та методичного забезпечення рекреаційно-оздоровчої діяльності у закладі; Н. Олексієнко – розвитку освітньо-виховної роботи у дитячих оздоровчих таборах східного регіону України.

Мега статті – розкрити стан системи закладів оздоровлення та відпочинку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація положень позашкільної освіти здійснюється через розгалужену систему закладів позашкільної освіти, які в Україні представлені досить широко. Зазначимо, що